

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2016 Yıl:4, Sayı:8
Sayfa:145-162

ISSN: 2147-8872

ENVERİ’NİN DİVANINDA BULUNMAYAN GAZELLERİ

Mustafa Tılfarlıoğlu*

Özet

XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin her alanda zirveyi yaşadığı dönemdir. Bu yüzyılda Divan edebiyatı en parlak dönemini yaşamış ve birçok şair yetişmiştir. Bu dönemde gelişimini tamamlayan Divan edebiyatı daha önce örnek alınan Fars edebiyatı sahasında verilen eserlere eş değerde eserler vermiştir. XVI. yüzyılda yetişen şairler tarafından işlenen Divan şiiri estetik ve ahenk bakımından zirveye ulaşmıştır.

Edebiyat tarihimizin en önemli kaynakları olan tezkirelerde adları geçen pek çok şair Divan edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Tezkirelerde adı geçen şairlerden biri de Enveri’dir. Kaynaklarda ümmî olarak zikredilen Enveri, XV. yüzyılda yaşamış olan Necâti’nin etkisinde kalarak şiirlerinde sade bir Türkçe kullanmıştır. Yaşadığı dönemde Divan tertip etmeyen Enveri’nin elde bulunan Divanı, kendinden sonra çeşitli mecmuaların taranmasıyla meydana getirilmiştir. Tertip edilen bu Divanda şairin üç yüz dört tane gazeli yer almaktadır.

Yapılan bu çalışmada, öncelikle mecmualar, Enveri’nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra şairin basılı divanında yer almayan altı tane şiirine yer verilmiştir. Söz konusu şiirler, Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan şiir mecmuasında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: XVI. yüzyıl, Divan Edebiyatı, Enveri, şiir mecmuâsı, gazel

THE ODES OF ENVERİ THAT ARE NOT INCLUDED IN HIS DIVAN

Abstract

Ottoman empire of the 16th centruy is an era where the summit in all ereas. Divan literatüre in this centruy also had its heyday and has tranied hundreds of poets in this field. Divan literatüre has completed the devolopment in this period and previously sampled Persian literatüre Works in the field of qualified poets given equal pieces. Divan poetry

committed by poet who grew up in this century reached its peak in terms of aesthetics and harmony.

Biographies of names have contributed to the development of the many poets divan literature. In anthologies, the most important resources of our literary history as one of the poets said "Enverî". Enverî, mentioned sources as illiterate the use of a simple Turkish poetry, who lived 15th century through the influence of Necâtî. Enverî has not established a council belong him, was created by the some macmua after his period. There is the 304 ode belong to poet magazines.

In this article was published 6 unit poetry which is not included in the printed books of the poet after giving a brief about his life and literary personality. Said poems; that available in Süleymaniye Library Ali Nihat Tarlan section number 59 registered whit poetry magazine.

Key words: 16th century, Divan literature, Enverî, magazine of poetry, ode

Giriş:

XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin siyasi gücünün olduğu kadar sanat, şiir ve ilim bakımından da en parlak dönemidir. Bu yüzyılda kuruluş dönemini tamamlayan Divan edebiyatı kendi ustalarına bağlı olarak gelişen bir klâsik edebiyat olgunluğuna erişmiştir. Bu dönemden sonra yetişen şairler artık Fars şairlerini değil Ahmet Paşa, Necâtî, Fuzûlî, Bâkî, Hayalî ve Rûhî gibi büyük ustaları kendilerine örnek almışlardır. Bu yüzyılda yetişen şairler kendi ustalarını örnek alarak şiirler yazmış ve Divan şiirini estetik ve ahenk bakımından zirveye ulaştırmıştır.

Edebiyat tarihimizin en önemli kaynakları olan tezkirelerde adları geçen pek çok şair Divan edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Tezkirelerde adı geçen şairlerden biri de XVI. yüzyılda yaşamış ancak kendi döneminde yaşayan üstat şairlerin gerisinde kalarak ikinci dereceden ün kazanmış şairler arasında yerini alan Enverî'dir. Enverî hayattayken divan tertip etmemiştir. Şairin elimizde bulunan divanı edebiyat tarihimiz açısından oldukça önemli bir yere sahip olan şiir mecmuaları taranarak Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatcı tarafından oluşturulmuştur. Mecmualar tarihî ve sosyal hayatımız hakkında gizli kalmış bilgileri, oluşturulduğu dönem ve önceki dönemlerde yaşamış şairlerin beğenilen şiirlerini, tezkirelerde adı geçmeyen şairleri ve şiirlerini barındırmaları açısından Türk edebiyatı için oldukça önemlidir.

Mecmua:

Anadolu sahasında ilk örneklerine XV. yüzyılın başlarında rastlanan mecmualar, Klasik Türk edebiyatı içerisinde tezkireler ve tertip edilmiş divanlardan sonra en önemli kaynaklar arasında yer alır. Arapça bir kelime olan mecmua; "dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak"¹ anlamına gelen cem' kelimesinden türetilmiştir. Sözlük anlamına bakıldığında

¹ Mustafa Uzun. (2003). *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.28, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.265-268.

mecmuanın; “seçilmiş yazılardan bir araya getirilmiş kitap, dergi, cönk, şiir antolojisi”²; “bir veya birkaç alan ile ilgili seçilen bilgilerin yazıldığı defter”³; “toplanıp biriktirilmiş, tertip edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap, dergi”⁴ şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

Mecmuaların içerisinde farklı türden birçok manzum ve mensur eserler bulunabileceği gibi tek bir tür veya şekilden meydana getirilmiş mecmualar da vardır. Bunların dışında kütüphanelerde farklı dillerdeki edebî eserlerin bir araya getirildiği mecmualar da bulunmaktadır. Mecmualar, türlerine göre;

1. Nazire mecmû’aları,
2. Seçme şiir mecmuaları (mecmû’a-ı eş’âr, mecmû’a-ı devâvîn)
3. Aynı konuyla ilgili eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan mecmû’alar (mecmû’a-ı ed’iye, mecmû’a-ı tevârîh, mecmû’a-ı münşe’ât, mecmû’a-ı mu’ammeyât, mecmû’atü’r-resâ’il...)
4. Karışık, yani manzum ve mensur veya farklı dillerle yazılmış parçalardan oluşan mecmû’alar,
5. Derleyeni belli mecmû’alar (Ömer bin Mezîd, Mecmû’atü’n Nezâ’ir; Pervâne Bey, Pervâne Bey Mecmû’ası; Budinli Hisâlî, Metâlî’ü’n Nezâir) şeklinde tasnif edilir.⁵

Türk edebiyatı için son derece önemli olan mecmualar yazdıkları dönemler hakkında gizli kalmış, bugün bilmediğimiz tarihî ve sosyal olayları, o dönemin toplumsal yapısı hakkındaki bazı bilgileri günümüze taşıyabilmektedir.⁶ Bunun dışında aynı veya farklı yüz yıllarda yaşamış şairlere ait birer seçki mahiyetindeki manzumeleri barındıran şiir mecmuaları; Klâsik edebiyat, Halk edebiyatı ve Tekke edebiyatı nazım türlerini bir arada bulundurmasıyla da ayrı bir önem arz etmektedir.⁷ Kütüphanelerde bulunan mecmualar sayesinde divan şiirinin tarih içerisindeki gelişimi ve değişimi incelenebilir. Çünkü mecmualar, genellikle şiirden anlayan, şiir zevki olan, kendileri de şiir yazan, mürettepler tarafından tertip edilmiştir. Bu ifadenin doğruluğu mecmualara alınan şiirler incelendiğinde daha iyi anlaşılır. Mecmualara alınan şiirlerde, mürettibin eğitimi, bilgisi, şiir zevki ve meşrebi önemli bir kıstastır. Ancak kişisel zevk ve ilgi yanında toplumun beğenisi de şiirin değerini belirler. Bu bakımdan mecmualar tertip edildiği dönemlerin şiir zevki, beğenilen şairleri ve hatta onların en beğenilen şiirleri hakkında net ipuçları verirler.⁸ Bunların dışında bazı mecmualarda müelliflerine ait yayımlanmış divanlarda dahi bulunmayan şiirler yer alır. Neşredilmiş divanlarda bulunmayan

² Mehmet Kanar. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, c.II, Say Yayınları, İstanbul, s.261

³ Muallim Naci . (1995). *Lugat-ı Naci*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s.721

⁴ Ferit Devellioğlu. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yayınları, İstanbul s.596

⁵ Semra Tunç. “Konya Mevlana Müzesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya, s.105.

⁶ G. Gaye Öztürk-Fidan. (2010). “Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevilikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî’nin Yayımlanmamış Bir Şiiri”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, s.95

⁷ Ozan, Yılmaz. (2008). “ *Metin Te’sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası*”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 1, s.255.

⁸ Zuhâl, Temur. (2012). *Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû’a-ı Eş’âr İsimli Şiir Mecmuası (140a-214b)*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

kısımlar bazen bir gazel, bir kaside olabildiği gibi bazen de bir manzumenin tek bir beyti olarak ortaya çıkar.⁹

Benzer şekilde üzerinde çalışma yapılan mecmualar sayesinde Türk edebiyatı tarihi açısından önemli bulgular tespit edilmiştir. Mecmualar sayesinde edebiyat tarihimize giren bilgileri Yaşar Aydemir yayımlamış olduğu bir makalede aşağıdaki gibi sıralamıştır;

1. Henüz kayıtlara geçmemiş eserler barındırabilirler. Hâdî'nin Saray şehrengizi, Behiştî'nin Vize şehrengizi vs. mecmualardan hareketle gün yüzüne çıkarılmış eserlerdir.

2. Basımı yapılmış divanlarda bulunmayan şiirler mecmualarda yer alabilmektedir.

3. Mürettep divanı elde bulunmayan şairlerin divanları mecmualarda geçen şiirlerin toplanmasıyla oluşturulabilir. Helâkî Divanı bu şekilde oluşturulmuştur.

4. Tezkirelerde ve diğer edebiyat tarihi kaynaklarında adı geçmeyen, bu nedenle bir bakıma hakkı teslim edilmeyen sanatçılara mecmualarda rastlanabilir. Seyyid Acib ve Seyyid Müşîr mahlaslı şairler mecmualarda şiirleri olan ama edebiyat tarihi kaynaklarında adı zikredilmeyen şahsiyetlerdir¹⁰.

Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuası

1. Mecmuanın Genel Özellikleri:

Yapılan çalışmada incelenen şiir mecmuası, yukarıdaki tasniften seçme şiir mecmualarına uygundur. Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan şiir mecmuası hakkında yaptığımız inceleme sonunda tespit edilen bilgiler şöyle sıralanabilir;

1. Kapakta yazılı olan adı, Mecmû'a-i Eş'âr'dır.

2. Yazarı belli değildir.

3. Sahip olduğu fiziki özellikler ve içerdiği şair kadrosundan dolayı XVI. yüzyıla ait bir mecmua olduğu anlaşılmaktadır.

4. Mecmuanın kapağında rik'a tarzı yazıyla *Mecmûa-i Eş'ar İstahabehü el-fakirü Ahmed Reşad 7 Safer 329* yazısı yazılmıştır. Ayrıca mecmuada şiirleri olan sanatçıların adları ve mecmuada bulunan eserler liste halinde olarak kapağa yazılmıştır. Yazıdan anlaşıldığı üzere mecmua, miladi 1911 yılında Ahmed Reşad isimli bir şahıs tarafından satın alınmış ve muhtemeldir ki söz konusu kapak adı geçen şahıs tarafından oluşturulup mecmuaya eklenmiştir.

5. Mecmuada XV. ve XVI. yüzyıla ait şairlerin şiirleri derlenmiştir. Bu şiirlerin çoğunluğunun seçki şeklinde beğenilen şiirler olduğu görülmektedir.

6. Aruz ve imla hatalarının çokluğu ve bazı şiirlerin başına yanlış nazım şekillerinin başlık olarak yazılması, mecmuayı yazan kişinin usta bir müellif olmadığını düşündürmektedir.

2. Mecmuanın Fiziki Özellikleri:

⁹ Ozan, Yılmaz. (2008). “Metin Te'sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1, s.256.

¹⁰ Yaşar Aydemir. (2007). ‘Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler’, Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, s.123.

Mecmuanın genel özelliklerinden sonra fiziki özelliklerine bakıldığında tespit edilen bulgular şu şekildedir:

1. Boyut: Dış (215x140), İç (145x84) mm.
2. Kapak hariç iki yüz on dört varaktan oluşmaktadır.
3. Düzgün bir 'talik' yazıyla yazılmıştır.
4. Yazılar harekesizdir.
5. Kâğıdı aharlı, ince ve beyaz renktedir.
6. Sadece siyah mürekkep kullanılmıştır.
7. Sayfalarda cetvel bulunmamaktadır.
8. Sayfaların satır sayısı on yedidir.
9. Sayfalar iki sütun hâindedir.
10. Rekabe kaydı bazı sayfalarda varken bazılarında bulunmamaktadır.
11. Çok sayıda derkenar bulundurmaktadır.
12. Mecmuanın içinde çok sayıda Farsça manzum eserin yanında bir tane de mensur eser yer almaktadır¹¹.

3. Mecmuanın Muhtevası:

Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan ve 214 varaktan oluşan şiir mecmuası oldukça geniş bir şair kadrosuna sahiptir. Mecmua bu şairlere ait çok sayıda eseri bünyesinde barındırmaktadır. Mecmuanın içerisinde farklı şairler tarafından Farsça olarak kaleme alınmış biri mensur olmak üzere; gazel, rubai, müfred gibi türlerin içinde yer aldığı manzum eserlerin de sayı bakımından önemli derecede yer tuttuğu görülmektedir. Ancak yapılan çalışmada Farsça yazılan şiirleri ve Farisî şairleri değerlendirmeye tabi tutulmadı. Mecmuada yer alan yüz on beş şaire ait Türkçe olarak kaleme alınmış yedi yüz otuz sekiz manzum eser yer almaktadır. Bu şairlere ait şiir sayıları ve mecmua içerisinde yer alan eserlerin nazım şekillerine göre sayısal dağılımı aşağıda iki farklı tabloda gösterilmiştir.

A) Mecmû'ada Yeralan Şairler ve Şairlere Ait Şiir Sayısı:

Sıra	Şair	Şiir Sayısı
1.	Adnî	2
2.	Âgehî	1
3.	Âhî	3
4.	Ahmed	5
5.	Ahmedî	1

¹¹ Musa, Tılfarlıoğlu. (2012). *Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr İsimli Şiir Mecmuası (70a-140b)*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

6.	Ahmed-i Hayâlî	1
7.	Ahmed Paşa	6
8.	‘Alî	2
9.	Amrî	2
10.	‘Askerî	1
11.	Âşık	2
12.	‘Atâ Çelebi	1
13.	Bahrî	1
14.	Bâkî	12
15.	Behiştî	1
16.	Beyânî	1
17.	Ca’fer	1
18.	Câmi’î	1
19.	Celîlî	8
20.	Cem Sultan	2
21.	Dâniřî	3
22.	Derûnî	4
23.	Elvânî	2
24.	Emînî	1
25.	Emrî	52
26.	Enverî	154
27.	Ezherî	1
28.	Fehmî	1

29.	Ferruhî	1
30.	Fevrî	11
31.	Figânî	12
32.	Firâkî	5
33.	Gedâyî	1
34.	Gülşenî	3
35.	Günâhî	1
36.	Hafî	1
37.	Halîlî	3
38.	Halîmî	1
39.	Hamdî Çelebi	2
40.	Ĥatâyî	1
41.	Ĥaverî	1
42.	Hayâlî	27
43.	Ĥayâlî-i Sâbıkî	1
44.	Hayretî	14
45.	Hecrî	1
46.	Helâkî	1
47.	Hezârî	1
48.	Hilâlî	6
49.	Huzûrî	1
50.	Hüdâyî	2
51.	İshâk Çelebî	3

52.	İřretî	1
53.	‘ızârî	1
54.	Kâbilî	1
55.	Kadrî	1
56.	Kâsımî	1
57.	Kemâl Pařazâde	1
58.	Kerîmî	1
59.	Lâtifî	1
60.	Mecdî	9
61.	Mesîhî	12
62.	Mihrî	1
63.	Meylî	1
64.	Muhibbî	3
65.	Muhlisî	1
66.	Na’îmî	1
67.	Nazmî	1
68.	Necâtî Beg	39
69.	Nesîmî	2
70.	Nevâyî	2
71.	Nev’î	6
72.	Nihânî	10
74.	Niřânî	3
75.	Nizâmî	17

76.	Nizârî	1
77.	Pertevî	2
78.	Râhî	6
79.	Rahmî	42
80.	Ref'î	4
81.	Remzî	1
82.	Revânî	8
83.	Rızâyî	9
84.	Rûşenî	1
85.	Sa'dî	3
86.	Sa'yî	3
87.	Sadrî	1
88.	Sâkî	1
89.	Sân'î	2
90.	Sebzî	3
91.	Selîkî	4
92.	Sihrî	1
93.	Sırrî	1
94.	Sıyâmî	1
95.	Su'âlî	1
96.	Sun'î	1
97.	Sûrûrî	1
98.	Şâhidî	1

99.	Şeff'î	8
100.	Şehrî	2
101.	Şem'î	4
102.	Şemsî	1
103.	Şevkî	1
104.	Şeyhî	3
105.	Şirâzî	1
106.	Şühûdî	2
107.	Tavâfî	1
108.	Ubeydî	11
109.	Ulvî	2
110.	Usûlî	2
111.	Vâlihî	1
112.	Yahyâ	5
113.	Za'fî	2
114.	Zâtî	33
115.	Zînetî	1

B) Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekillerine Göre Dağılımı:

Mecmuada Kullanılan Şekilleri	Nazım	Şiir Sayısı
Bahar-ı tavil		2
Gazel		670
Kaside		8

Kıyafet-nâme	1
Mesnevi	3
Muaşşer	1
Muhammes	6
Murabba	12
Müfred	10
Müseddes	4
Müstezad	1
Na't	1
Ruba'i	4
Tahmis	3
Terci-i Bent	5
Terkib-i Bent	5
Tevhid	2

Tablolar incelendiğinde mecmua içerisinde hemen her türden örnekler bulunmakla birlikte 670 şiirle en fazla yer tutan nazım şeklinin gazel olduğu görülür. Bu gazellerin 154'ü Enverî'ye aittir.

Enverî¹² :

XVI. yüzyılda yaşamış olan Enverî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Doğum yerinin İstanbul olduğu konusunda kaynaklar hemfikirdir. Asıl adı Nureddin lakabı ise

¹² Hakkında bilgi için bkz. Latifi, *Tezkire-i Şuara*, s.95-96, Âşık Çelebi, *Meşairü'ş – Şuara*, vr. 50b-51a; Beyânî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, vr.15; Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, vr. 59a-b; Riyâzî, *Riyâzu'ş – Şuara*, vr. 32b-34a; Fâizî, *Zübdetü'l Eşar*, vr.9; Nail Tuman, *Tuhfe-i Naili*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 200, c.I, s. 74; Aysun Sungurhan-Eyduran. *Beyânî Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 26; Süleyman Solmaz. *Gülşen-i Şu'arâ (Bağdatlı Ahdî)*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009, s. 104; Aysun Sungurhan-Eyduran.. *Kınaltzâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 200, s. 155; Mustafa İsen. *Künhü'l – Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı:93, Tezkireler Dizisi – Sayı:2, Ankara 1994, s. 198-199; Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, MEB Yayınları, İstanbul 1996, s.110-113; A. Atilla Şentürk, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s.229-230; Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, *Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı*, MEB Yayınları, İstanbul 2001.

Mürekkepçi Memi'dir. Lakabından diğer adının Mehmet olduğu düşünülebilir. Enverî, ömrünün tamamını İstanbul'da geçirmiş ve bunu şiirlerinde işlemiştir.

Sûzengerlik ve mürekkepçilik ile uğraşan Enverî'nin, İstanbul Bitpazarı'nda Uzunçarşı kapısı yanında bu işleri yaptığı bir dükkânı vardı. Mürekkepçiler kethüdalığı da yapan Enverî, bir ara Acem Remmâl Haydar'ın kethüdası olup dükkânını dağıtmışsa da, bir süre sonra tekrar eski işine dönmüştür.¹³ Enverî, mürekkepçilik ve sûzengerlik dışında âteş-bâzlık ve nefit-endâzlık konusunda da eşsiz bir bilgiye sahiptir. Bundan dolayı –mirî kumbaracılığına- kadar yükselmiştir. “ Bir keresinde, sanat gücünü göstermek için fitil ateşini türlü renklere boyayıp padişaha sunmak isterken, kıvılcım düşmesi sonucu bütün şiirleri ve evi yanmış kendisi de bir çok yerinden yaralanmıştır. Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğu bir kasidede, kendisi bu olaya şöyle işaret etmiştir:

Yakdı nârencî fitîl otı libâs-ı cimin

Enverî geldi şehâ kapuna üryân biryân”¹⁴

Dönemin padişahı olan Kanunî Sultan Süleyman tarafından sevilen Enverî, padişaha birçok şiir sunmuştur. Enverî'nin Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğu şiirlerin bazı beyitleri şunlardır:

Üşel'den mûr-ı ışkı başuma Sultân Süleyman'ın

Sanasın geymişem semmûrdan bir şeb-külâhı ben

Gayrılar dik gelmesün lutf it Süleymân'um bize

Asker-i mûra hücûm itmez Süleymân olmayan

Yolında şol kadar dîvini gördüm bana rahm itmez

Şikâyet ol perîden ideyin Sultân Süleymân'a

Dilâ Sultân Süleymân sâyesinde hâtem-i câmı

Ko elden serv-i bâlâlarla seyr et sâye sultânı”¹⁵

Enverî, 954 / 1547 yılında ölmüştür. Edirneli Nazmi, onun ölümü için “ Yerin nûr ide Bîçûn Enverî'nün” mısraını tarih düşmüştür.

Enverî'nin edebî şahsiyeti incelendiğinde, XVI. yüzyılın ikinci derecede ün kazanmış şairlerinden olduğu görülür. Enverî, tüm kaynaklarda ümmî şairler arasında gösterilmektedir. Tezkire yazarları onun ümmiliği hakkında şunları kaydetmişlerdir: - Âşık Çelebi; “ Oğlancık iken kayd-ı mektebden âzâde idi. Ve bi'l-cümle okumaz-yazmaz idi. Kalem gibi karnın

¹³ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, “ Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı ” Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2001, s. 18

¹⁴ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, “ a.g.e ”, s. 18

¹⁵ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, “ a.g.e ”, s. 19-20

yarsan kara elif çıkmaz idi. Amma kuvve-i tab' ile bir melekeye malik ve şâhrâh-ı ma'âniye sâlik olmuştu.¹⁶ Ahdî; “Hadd-ı zâtında ag u kara okumamış ‘âmîdür amma âteş-bâzlık san’atında hemân bir çakım kav ve bir pâre yanar od imiş.”¹⁷ Hasan Çelebi; “‘Acedür ki mürekkeb-fürûşluk ana kâr iken okıyup yazmaktan behredâr olmayup eline kitâb u hâme almamış ve raht-ı himmetini zemîn-i kırâ’at u kitâbete salmamışdur. Ümmî vü ‘ammîlik ile beyne’l-cumhûr meşhûr iken şu’arâ-yı Rûmun be-nâmlarından mezkûrdur.”¹⁸ Latifi’ye göre Enverî, “şol kadar ümmî idi ki elifi doğruluğundan, kafî eğriliğinden biliürdi.”¹⁹

Çağdaşı şairlerden Kıyâsî’nin, onun mürekkepçiliği yanında cahilliğini hiciv konusu yapan şu beyti, söylenenleri destekler niteliktedir:

O bir cehl- i mürekkebdür mürekkeb satmadur kârı

Cihânda Enverî gibi siyâhkâr olmasın kimse

Enverî cahilliğine rağmen, “ tabiat-ı nazmiyesi ve selâkat-i şi’riyesi sayesinde mergub ma’nâlar ve iyi san’atlar bulmaktaydı. Bu sebeple, onun şiirleri nevâdir-i âlemden ve garâib-i benî âdemden sayılmıştır.”²⁰

Enverî, şair kimliğiyle döneminin belirgin özelliklerini şiirlerinde başarıyla yansıtmıştır; kendisinden önce ve kendi döneminde yaşamış diğer şairler gibi şiirlerinde İstanbul Türkçesinin atasözü, deyim ve söyleyişlerini kullanmıştır. Şair, kendisinden önceki yüzyılda yaşamış olan Necâtî’nin izinden giderek ihâm, tevriye, cinâs ve ihâm-ı tenasüp gibi söz sanatlarını kullanarak Türkçe kelimeleri anlamca zenginleştirmeye çalışmıştır. Enverî, beğendiği ve kendine üstat olarak aldığı şairleri bir beyitte belirtmiştir:

“ Çerâğı sûz-ı Şem‘î’den yakar iy Enverî şi’rûn

Necâtî şîvesi üslûb-ı elfâzı Nizâmî’dür ”²¹

Divan şiirinin en büyük üstatlarından kabul edilen Zâtî, sanat okulu vazifesi gören dükkânında birçok şaire hocalık yapmıştır. Enverî’nin de Zâtî’nin dükkânına gidip geldiği ve iki şairin yakından tanıştığı bilinmektedir. Zâtî’nin bir letayifinde Enverî’nin adının geçmesi bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. “ Zâtî’nin anlattığı latife şudur: - Bir zamanda eyü mürekkeb işler Memî nam bir herif var idi. Dükkânına mürekkeb almağa vardım. Kir-i Har dirler bir kâtib var idi. Ol da geldi. Hemân Memî kalkup Kir-i Har’a koyu mürekkep virdi. İhtiyârüm kalmadı bu beyti didüm:

Mürekkebcî Memî bilsem senün ol Kir-i Har nendür

Ana turdın koyı virdün bana döndün durı virdün ”²²

¹⁶ Âşık Çelebi, *Meşairü’ş – Şuara*, vr. 50b-51a

¹⁷ Süleyman Solmaz, *Gülşen-i Şu’arâ (Bağdatlı Ahdî)*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009, s. 104

¹⁸ Aysun Sungurhan-Eyduran., *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-Şu’arâ*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 200, s. 155

¹⁹ Latifi, *Tezkire-i Şuara*, s.95-96

²⁰ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, “ a.g.e ”, s. 25-26

²¹ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, ““ a.g.e ”, s. 28

²² Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, ““ a.g.e ”, s. 28-29

Enverî, rind-meşrep bir şairdir. Şiirlerinde bu özelliğini yansıtan söyleyişler dikkat çeker. Enverî, bazı söyleyişleri divan edebiyatında kullanan ender şairler arasında yer almaktadır. Enverî'nin rakibi camûşa benzetmesi ve köylü güzellerinden bahsetmesi bu durumu destekler niteliktedir:

“Feryâd çeşmi âhû köylü güzellerinden
Çayır çayır kaçarlar gâyet mahallerinden”²³

Yaşadığı dönemde divan tertip etmeyen Enverî'nin bugünkü divanı Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı tarafından çeşitli kaynakların taranmasıyla meydana getirilmiştir²⁴. Hazırlanan bu divanda şairin 304 gazeli ve 7 müfredi yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan mecmuada şaire ait olduğu ancak hazırlanan divanda yer almayan 6 gazel tespit edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda tertip edilen Enverî Divanı'nda mevcut olmayıp, Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı mecmuada şaire ait olduğu tespit edilen bu gazeller:

1.

Mefâ 'îlün / Mefâ 'îlün / Mefâ 'îlün / Mefâ 'îlün

1. Gönül gam şâhıdır tûgu duhân-ı nâr-ı âhıdır
‘Alevler üstine nârenci atlas bârgâhıdır
2. Yüzü üzre sürünür mâr-ı miskîler degildür bu
Serv ü kaddün ey dil sâye-i zülf-i siyâhıdır
3. Yüzün gör secde-i şükr it safâyı kalb ile sûfi
Cemâl-i Ka‘be’sü ehl-i safânun secde-gâhıdır
4. Görünen kâkül-i ‘anber feşânın sanman ol mâhun
Firengi misk-i atlasdan degülmiş şeb-külâhıdır
5. Kabuna gelmeyince başı göge irmedü mihrün
Yedi iklimün ey meh-pâre gerçi pâdişâhıdır
6. Deniz mâlikleri cânâ melikleri mîglar mevci
Habâb encüm kılun deryâ-yı ‘aşkun mâhı mâhıdır
7. Gönül akıtdı gördi ihtiyârı kalmadı zâhid
Bu şî‘r-i âbdârun Enverî benzer ilâhidür

²³ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, “ a.g.e ”, s. 31

²⁴ Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı, Enverî Divanı metninde Süleymaniye Ktp. Tercüman, Y. 103'teki şiirlere mecmualardan eklenenlerle 304 gazel yer almaktadır. Mecmualar tarandıkça bu sayının artacağını söyleyen Kurnaz ve Tatçı Enverî'nin şiirlerinin yer aldığı bazı mecmuaların isimlerini de zikretmişlerdir. Zikredilen bu mecmualar arasında çalışmamıza konu olan Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı mecmua da yer almaktadır.

2.

Mefâ 'ılün / Mefâ 'ılün / Mefâ 'ılün / Mefâ 'ılün

1. Gönül şem'î eyâ meh şâh-ı 'aşkun şeb çerâgıdur
Belâ şâmında anun degmesi anun çerâgıdur
2. Bezmden her kaçan ol şehsüvârum 'azm-ı râh itse
Yanunca şem'î tuglu altun o üsküflü sulagıdur
3. Habâb-ı eşk-i hûnînim içinde 'aqs-ı hass-ı yâr
Sanasın âl-i vâlâya konulmuş misk adagıdur
4. Harâmî gözlerün der-bend-i kalbümde karar itsün
Nihâyet diyeler ana harâmîler yatâgıdur
5. Boyun ey lebleri hurmâ şanasun nahl-i hurmâdur
İki yânında ebrûlar iki nâzik bedâgıdur
6. Hayâl-i kadd ü dilberlerle kalub Enverî güya
Bir iki servisi kalmış bozulmuş derd bâgıdur

3.

Mef 'ülü / Fâ 'ilâtü / Mefâ 'ilü / Fâ 'ilün

1. Gerçi hayâlî neçe gönül dil-rûbâsıdur
Cân u diliyle gönlüm anun mübtelâsıdur
2. Cân virmeye mi gül gibi câm leb-i câme
Bir cür'ası hezâr-ı Cem'ün kân behâsıdur
3. Bir ejdehâ imişki gam-ı zülfün ey perî
Bir demde yüz bin âdem işitdüm sadâsıdur
4. Bu gûh-ı ebr-i çerhı bugün yanķılandıran
Feryâd-ı da'd sanmanuz âhum sadâsıdur
5. Çokdan ölürdi Enverî derd-i firâkle
Lîkin ümîd-i vaslın o derdün devâsıdur

4.

Mef 'ülü / Fâ 'ilâtü / Mefâ 'ilü / Fâ 'ilün

1. Kabunda dirlik ile şehâ bizde çağırruz
Her birimiz yolunda ölür bir dilâverüz
2. Bahrini hûni akdı rakîbi bogazladuk
Biz de bogaz kesdük eyâ Şeh Sikenderüz
3. Sohbetde sâkî içdigimüz câna cân katar
Cûşda sanki cur'akeş câm-ı kevserüz

4. Pîr-i mugân tolı satub boş getürmesün
Endâze-i ‘asâsın alub birkaç ölçerüz
5. Ey Enverî mekânı o mihrün sipihrimiş
Bilmezlik ile gör ki ‘aceb yerde araruz

5.

Mef‘ûlü / Mefâ‘ilü / Mefâ‘ilü / Fe‘ûlün

1. Ben bülbülünü ey gül-i handânum o şemse
Ben hâki eyâ serv-i hırâmânum o şemse
2. Hassın gelicek işidür anı üşenürsen
Etdiklerini bendene sultânnum o şemse
3. Ahşamlamadın bizde dahı şevkun olursa
Gel bir gice gel ey meh-i tâbânnum o şemse
4. Gönlüm zekanın çâhına düşdi düşünürken
Ol düşkini ey Yûsuf-ı Ken‘ânnum o şemse
5. Tımâr ider Enverî bu gülşeni derde
Eşin biter ey mihr-i dirahşânnum o şemse

6.

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

1. Leb-i yâkûtlar içre hayâl-i çeşmim dilrûze
Gönül şâhına geldi çekdi rengin iki pîrûze
2. Oda gürze düşüb varub bu şeb nâr-ı firâkından
Yânub yakılmag ister gönlüm ol şem‘i şeb efrûze
3. Sadeftâciyla geldi fikr-i çeşmi kalbime didüm
Kalenderler dürer eyler gönül şehrini deryûze
4. Sovukluk etmesin bir pâresinden ıssı yüz görsen
Şitâ def‘ olsa sultânım irişsek faşl-ı nevrûze
5. Bu şehrin Enverî mehrûları gayetde bâriddür
İsındık anları gördük biz ol mihr-i cihân sûze

Sonuç:

Yapılan bu çalışmada, öncelikle XVI. yüzyıl divan edebiyatı ve nu dönemde yaşamış divan şairi Enverî'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi verildikten sonra Klâsik Türk Edebiyatının en önemli kaynakları arasında yer alan mecmuanın tanımı yapıp ardından mecmuanın türleri hakkında bilgi verilmiştir. Edebiyat tarihimiz açısından tezkireler ve tertip

edilmiş divanlardan sonra en önemli kaynaklar arasında yer alan mecmular sayesinde eserleri günümüze ulaşmamış birçok şairin şiirleri tespit edilmiştir. Mecmualar üzerinde yapılan çalışmalarla edebiyatımıza kazandırılan eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 numarada kayıtlı olan şiir mecmuası içerisinde eserleri yer alan şairler ve bu şairlerin şiirlerinin nazım şekillerine göre dağılımı tablolarla gösterilmiştir. Son olarak da bu mecmuada 154 şiirle en çok şiiri bulunan XVI. yüzyıl divan şairi Enveri'nin basılı divanında yer almayan altı tane gazeli tanıtılmıştır.

Kütüphanelerde kayıtlı olduğu halde incelenmemiş çok sayıda mecmua bulunmaktadır. Metin teşkilinin eksiksiz yapılabilmesi, var olduğu halde bilinmeyen edebî türlerin ortaya çıkarılması ve tenkitli metin neşri gibi konular üzerinde yapılacak çalışmalarda mecmular mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA:

- Aydemir, Yaşar. (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları.
- Devellioğlu, Ferit. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yayınları, İstanbul.
- G. Gaye Öztürk-Fidan. (2010). “Konya Mevlana Müzesi 2095 Numarada Kayıtlı Mevlevilikle İlgili Bir Mecmuadan Hareketle Bâkî'nin Yayımlanmamış Bir Şiiri”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.
- İpekten, Haluk. (1996), *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, MEB Yayınları, İstanbul.
- İsen, Mustafa. (1994). “Kühü'l – Ahbâr'ın Tezkire Kısmı”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı:93, Tezkireler Dizisi – Sayı:2. Ankara.
- Kanar, Mehmet. (2009). “Osmanlı Türkçesi Sözlüğü”, c.II, Say Yayınları, İstanbul.
- Kurnaz, Cemal, Tatçı, Mustafa. (2001), “Ümmî Divan Şairleri ve Enveri”, Divanı Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Muallim Naci . (1995). “Lugat-ı Naci”, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Solmaz, Süleyman. (2009), “Gülşen-i Şu'arâ (Bağdatlı Ahdî)”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sungurhan-Eyduran, Aysun. (2000), “Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Sungurhan-Eyduran, Aysun. (2008), “Beyânî Tezkiretü's-Şu'arâ”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara Şentürk, A. Atilla. (1999), “Osmanlı Şiiri Antolojisi”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Uzun, Mustafa. (2003). “Diyânet İslam Ansiklopedisi”, c.28, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

- Temur, Zuhul. (2012). “*Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû‘a-i Eş‘âr İsimli Şiir Mecmuası (140a-214b)*”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tilfarlıoğlu, Musa. (2012). “*Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmû‘a-i Eş‘âr İsimli Şiir Mecmuası (70a-140b)*”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tunç, Semra.(2000) “*Konya Mevlana Müzesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya.
- Tuman, Nail. (2000), *Tuhfe-i Naili*, Bizim Büro Yayınları, c.I, Ankara.
- Yılmaz, Ozan. (2008). “ *Metin Te’sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası*”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 1